

Myrinia 14 (1) innehåll

- 1 Meddelande från redaktionen
- 2 Några troligen förbisedda sällsyntheter i Sverige
Tomas Hallingbäck
- 7 Hasselsprötmossa *Eurhynchium angustirete* i Närke
Lars Löfgren
- 10 Återinventering av lokaler för några mossor i Sverige – en tillbakablick
Niklas Lönnell
- 14 *Atrichum angustatum* – en gäckande mossa i snapphanemarken
Niklas Lönnell
- 19 På jakt efter *Pyramidula tetragona*
Niklas Lönnell
- 21 Bland skuror, raviner och lövskogar i Eksjö kommun –
Mossornas Vänners höstexkursion till Småländska höglandet 2003
Uno Björkman
- 27 Vitmossor – ett hopplöst folkbildningsprojekt
Nils Cronberg
- 29 Mossfloror till salu!
- 30 Ny litteratur
- 31 Aktuella aktiviteter: exkursion till Värmland 4-5 september!
- 32 Mossornas Vänners försäljning

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

004 -08- 3 0

LUND

Myrinia

p4
s419

Föreningen Mossornas Vänners tidskrift

Volym 14 - nr 1 - 2004

MYRINIA är Mossornas Vänner tidskrift. Mossornas Vänner är en förening som har som målsättning att hålla kontakten mellan och främja mosskännedomen bland mossintresserade, såväl amatörer som yrkesaktiva. Detta sker, förutom via MYRINIA, genom nationella och regionala exkursioner, studiecirklar och bestämningsservice m.m.

Medlemskap i föreningen, vilket inkluderar MYRINIA, kostar 70 kr. Familjemedlemmar (erhåller ej MYRINIA) betalar 10 kr. Utländska medlemmar betalar 180 kr (varav 60 kr p.g.a. de höga bankkostnaderna). Beloppet sätts in på postgiro 13 37 88-0 (Mossornas Vänner).

Vill du ha kontakt med andra mossintresserade? Visst vill du det! Tag i så fall kontakt med någon i Mossornas Vänner styrelse, se till höger.

Om du har ny adress: hör av dig till kassören (se till höger)!

Ordförande: Niklas Lönnell, Dirigentvägen 171, 756 54 Uppsala, tel 070-5745796, niklas.lonnell@telia.com

Vice ordförande: Per Darell, Rökesvens v. 14, 342 34 Alvesta, 0472-12919

Sekreterare: Olle Holst, Uardavägen B:105, 224 71 Lund, 046-12 07 08, Olle.Holst@djingis.se

Kassör: Karin Wiklund, Dalby Hässle, 755 91 Uppsala, 018-38 22 37, Karin.Wiklund@ebc.uu.se

Exkursionssekreterare: Jörgen Rudolphi, Linnégatan 11B, 753 32 Uppsala, 018-12 07 53, Jorgen.Rudolphi@nvb.slu.se

Kursansvarig: Henrik Weibull, Torstuna Hyvlinge, 740 83 Fjärdhundra, tel 0171-41 22 50, h.weibull@telia.com

Försäljningsansvarig: Henry Åkerström, Västgötaresan 46, 2tr, 757 54 Uppsala, 018-42 21 63 / 018-16 38 43, Henry.Akerstrom@telia.com

Hemsideansvarig: Kristoffer Hylander, Älvans väg 83, 907 50 Umeå, 090-71 93 10, kristoffer.hylander@irrblosset.se

Ledamot: Tomas Hallingbäck, Körsbärsvägen 7, 741 31 Knivsta, 018-34 35 12 / 67 24 67, Tomas.Hallingback@ArtData.slu.se

Myrinia
Föreningen Mossornas Vänner tidskrift

<http://www.sbf.c.se/MV/>

ISSN 1102 - 4194

Upplaga: 270 exemplar

Ansvarig utgivare: Niklas Lönnell

Omslagsbild: Utbredning av *Amblyodon dealbatus* (långhalsmossa) i Sverige. Se vidare första artikeln i detta nummer.

Meddelande från redaktionen

Antalet manus som har inkommit till redaktionen under de gångna åren har inte riktigt motsvarat de fyra nummer som vi hade satt som mål när vi tog över Myrinia 2001. Vi i redaktionen har tagit beslutet att återgå till två nummer per år från och med i år. Volym 13 (2003) kommer endast att bestå av 3 nummer. Om manustillgången är mycket god så kanske det kan komma ett extra nummer något år. Även fortsättningsvis kommer vi försöka att få med ett färguppslag när det finns färgbilder som motiverar detta. Vi välkomnar alla bidrag till tidskriften - längre artiklar, små notiser eller synpunkter. Se "instruktioner för författare" längst bak, eller hör av dig till någon av oss!

Conny Jacobson, Niklas Lönnell och
Henrik Weibull

Myrinia

Myrinia

Myrinia

Några troligen förbisedda sällsyntheter i Sverige

Tomas Hallingbäck, Kårsbärsvägen 7, 741 31 Knivsta,
thallingback@hotmail.com

The rarity and status of four relatively overlooked moss species in Sweden are discussed. There are relatively few modern collections of Acaulon muticum and Amblyodon dealbatus in the lowland, whereas there are several new findings of Aongstroemia longipes and Bryoerythrophyllum ferruginascens both in lowland and alpine region.

Under arbetet med den nya rödlistan för mossor samt den nya svenska mossfloran har jag lagt märke till ett antal arter som ser ut att vara ovanliga men som förmodligen är något förbisedda i Sverige. Fyra av dessa presenterar jag här nedan.

Acaulon muticum, pygmémossa

Acaulon muticum bildar kolonier av små upp till 2 mm höga knopplika skott på kalkrik lera i torrbackar och annan solig torr mark. De övre bladen är större än de nedre. Bladen är äggrunda, konkava och har smal lång nerv och ofta tillbakaböjd spets. Bladets celler är glatta d.v.s. saknar papiller. Kapseln är glänsande brunröd, klotrund och öppnas genom att kapselväggen spricker sönder. Kapselskaftet är ytterst kort mindre än 0,2

mm och rakt. Mössan är mycket liten, symmetrisk och lik en hätta. Arten kan förväxlas med små exemplar av *Tortula atherodes* (*Phascum cuspidatum*, knopptuss) och *Microbryum* (*Phascum*) *floerkeanum* (dvärgpottia), men bladen är mer konkava och bladspetsen är något tandad.

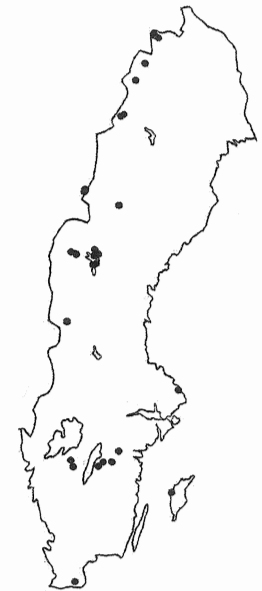

Figur 1. Utbredning av *Acaulon muticum* (pygmémossa) i Sverige

Denna knubbiga lilla torrmarksart finns säkert här och var i södra Sverige. De många äldre och de få moderna fynden gör att man kan undra över om den har minskat i landet (se karta). Den hör till gruppen av kortlivade pionjärmossor som växer snabbt vid en period av lämplig väderlek. Arten är ljusälskande och växer oftast på kanten av åkrar, på hållmarker med tunt jordtäckte, utefter stigar och i solbelysta skogsgläntor i kalktrakter. Arten kan växa t.ex. tillsammans med *Ephemerum* spp. (dagmossor), *Tortula atherodes* och *Riccia* spp. (rosettmossor).

Amblyodon dealbatus, långhalsmossa

Detta är en art som enligt de gamla fynden främst är en låglandsart (se karta), funnen i diken, rikkärr, stränder etc. från Skåne (Benestads backar), Falbygden etc. men som i fjällen lätt tas för en *Meesia uliginosa* (svanmossa). Henrik Weibull som har goda ögon, har visat mig den på flera fina fjällokaler där många andra bryologer passerat utan att ha sett den. Hur vanlig kan arten vara i fjällen? *Amblyodon dealbatus* är en våtmarks-mossa som känns igen på kapslarna, som är päronlika med en lång och tjock hals. Den förväxlas lätt med en *Meesia* (svanhalsmossa) men bladen är större, har en slapp konsistens och

Figur 2. Utbredning av *Amblyodon dealbatus* (långhalsmossa) i Sverige

med tänder i bladspetsen något lika bladen hos *Funaria hygrometrica* (spåmossa). Kapslar är vanliga. Kapseln är fäst på en 3-6 cm lång och rödbrun seta.

Mossan växer på allt från stubbar och fuktig torvhaltig jord till grus, sand och skiffer, men alltid på substrat med ett relativt högt pH. Lämpliga växtplatser är rikkärr, stränder av vattendrag och sjöar med kalkrikt vatten, på översilade bergbranter och platser nära vattenfall. I norra Sverige är den även funnen på torvmossor och myrar. Arten är kalkgynnad men tycks dessutom fordra en hög halt av humus i underlaget.

Figur 3. *Aongstroemia longipes* (stiftmossa). Bilden är beskuren.

Långhalsmossa har åtminstone tidigare varit vitt utbredd i Sverige, men tycks idag vara relativt sällsynt, åtminstone i låglandet. Den når upp till fjällbjörskogen och som högst till lågalpin region. Utbredningen i fjälltrakterna kan dock vara betydligt underskattad eftersom den lätt förväxlas med den vanligare arten *Meesia uliginosa*.

Figur 4. Utbredning av *Aongstroemia longipes* (stiftmossa) i Sverige

***Aongstroemia longipes*, stiftmossa**

Arten bildar luckra ca 1 cm höga, blekt gröna tuvor eller kolonier som är svagt glänsande. Bladen på skottets nedre del är korta och breda samt tätt tryckta mot stammen, medan de översta är längre (1,5 mm) med stjälskomfattande bas och något utstående och lång bladspets. Bladen har en lång smal nerv, som blir något bredare upptill (!). Kapselskaftet är rött och, 1-1,5 cm, ovanligt långt i jämförelse med den lilla kapseln. Kapseln är oval, liten, rödbrun och upprätt. En enkel tandkrans finns.

Stiftmossan kan som steril likna *Anomobryum julaceum* (masknickmossa), men skotten är klubbformade, d.v.s. något bredare upptill än nedtill.

Mossan växer på fuktig sand och sand uppblandad med humus. Ofta hittar man den på lokaler med ett tydligt inslag av kalk i sanden. Den är funnen främst i fjällen (se karta) på stigar och utmed vattendrag, men finns sällsynt även i låglandet och då främst i konstgjorda miljöer som grustag, diken och på stränder till kraftigt reglerade vatten. Mycket tyder på att stiftmossan är konkurrenskänslig och att den kan uppträda i massvegetation endast på lokaler utan eller med sparsam vegetation. Så har den observerats på stränderna av en sjö som utsattes för en kraftig sänkning och där mossan på kort tid bredde ut sig över stora ytor men sedan försvann ganska snabbt när andra växter hunnit etablera sig. Arten kan växa tillsammans med arter som *Aneura pinguis* (fetbålmossa), *Bryum algovicum* (hängbryum), *Riccardia incurvata* (rännbålmossa) och *Pohlia drummondii* (snönicka).

Aongstroemia longipes är sällsynt i Sverige, men kan utan kapslar lätt förbises. Ibland växer den dock i massvegetation. Ni som vill se den åk därför till grustaget sydost om Lövbricken (Kil socken i Närke), där växer den i enartsvegetation över 10-talet kvadratmeter.

***Bryoerythrophyllum ferruginascens*, rostfotsmossa**

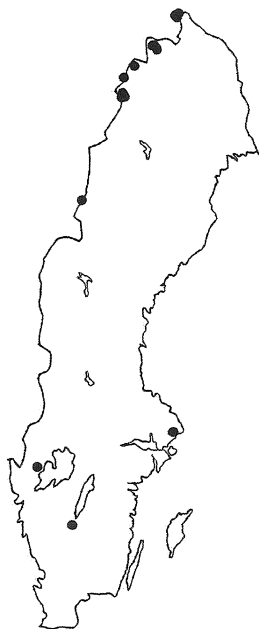
Arten bildar täta och 1-2 cm höga, rostfärgade tuvor i kalktrakter, främst i fjällen. Kapslar är inte funna i Sverige. Istället finns oftast rikligt av små rödbruna och ovala groddkorn på stammens rhizoider. Arten kan likna *Bryoerythrophyllum recurvirostrum* (rödfotsmossa) men är något mindre och saknar det starkt röda färginslaget i tuvans nedre parti, och har till skillnad från den förra nästan alltid groddkorn. En annan skiljande karaktär är att bladen är mer eller mindre stjälskomfattande.

Mossan växer på fuktig, kalkhaltig sandig jord och kalkrika klippor. I fjällen växer arten på t.ex. skuggiga tidvis översilade klippor och lodytor av kalkhaltig skiffer. Där växer den ibland tillsammans med *Anoetangium aestivum* (kompaktmossa), *Amphidium* spp. (trattmossor), *Distichium capillaceum* (mjuk planmossa), *Encalypta* spp. (klockmossor) och *Myurella* spp. (trindmossor).

Bryoerythrophyllum ferruginascens är i Sverige funnen främst längs fjällkedjan från Jämtland till Torne lappmark samt på några människoskapade lokaler i södra Sverige (se karta). Ett nytt fynd i

södra Sverige (Dalsland) har fått mig att fundera på om den inte kan vara förbisedd där. Dalslandslokalen utgörs av en rik förekomst på en jordhög söder om Fröskog där jag samlat arten flera gånger utan att veta vad det var. Lokalen är belägen ca 3 km S om Fröskog by, på sjön Ärrs västra sida, på en kalkgrushög i vägkanten.

I kalkområden i fjällen är den troligtvis inte så sällsynt som vi tidigare trott. Till exempel hittade Henrik Weibull, Niklas Lönnell och jag den lite här och var i Padjelanta sommaren 2002. När man väl lärt sig hur den ser ut i fält har man inga problem att finna den. Jag tycker den har likheter med både *Didymodon* spp. (lansmossor) och *Bryoerythrophyllum recurvirostrum*. De något stjälk-omfattande bladen och groddkornen på rhizoiderna är bra skiljekaraktärer.

Figur 5. Utbredning av *Bryoerythrophyllum ferruginascens* (rostfotsmossa) i Sverige

Hasselsprötmossa *Eurhynchium angustirete* i Närke

Lars Löfgren, Storgatan 56, 732 46 Arboga. lofgren.lars@spray.se

The distribution and habitat for Eurhynchium angustirete in the province of Närke are discussed.

Eurhynchium striatum uppdelades av Störmer (1942) i den västliga *E. striatum* och den östliga *E. zetterstedtii* (= *E. angustirete*). Den förra är aldrig säkert funnen i Närke (jfr Koponen 1964, Persson 1943, Waldheim 1934), den senare är nu känd från 100-talet lokaler och benämns här *E. angustirete* enligt Söderström & Hedenäs (1998). Efter uppdelningen sammanställdes den aktuella kunskapen om dessa båda arter i Sverige av Persson (1943). Han kände hasselsprötmossan från ett 10-tal lokaler i Närke. Arternas utbredning bekräftades av Koponen (1964). Tidiga Närkefynd har angetts genom ett kollektivnamn av bl.a. Adlerz (1907), Hartman (1875), Persson & Waldheim (1940) och Waldheim (1935). Eftersom den andra arten ännu är okänd i Närke kan det med stor sannolikhet antas att också uppgifter före 1943 avser *E. angustirete*.

"Nere på slätten förekommer denna art lite varstans men är i västra Närkes bergslag bunden till kalk och kalkhaltiga bergarter och saknas heller aldrig, där sådana förekomma" enligt Waldheim (1935) [såsom *E. striatum*]. Sjögren (1980, ms 1984) såg arten på 17 lokaler längs Hjälmarens norra strand. Efter senare års många fynd måste hasselsprötmossan anses vara tämligen allmän i större delen av Närke.

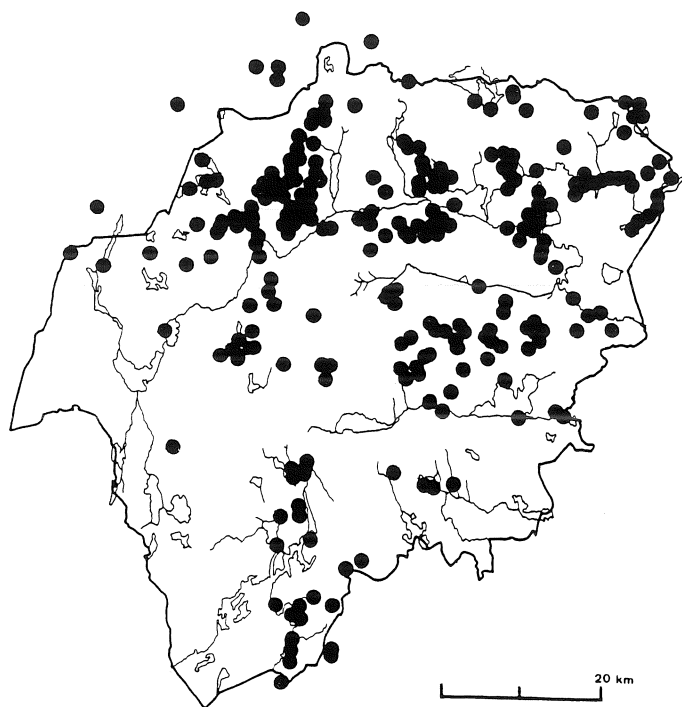
Hasselsprötmossan saknas i hed- och mossevegetation. I Närke har jag funnit den på näringsrikare ståndorter i allsköns nästan naturlig till starkt kulturpåverkad vegetation i kalkrika och kalkfattiga gran- och ädellövskogar i raviner och skogssluttningar, vid obetade eller betade sjö-, å-, käll- och bäckstränder samt drag m.m., i klibbal-, gråal-, ek-, ask-, alm-, asp- eller hasselbestånd, vid dikade eller odikade kärr och i skogsfräkengran-skogar.

Stora, ymniga bestånd finns i bl.a. Götlanda kring Hjälmaren på landvinningsmark i granskog och på åtskilliga ställen på urkalksten och ordovicisk kalksten i exempelvis Asker och Tysslinge över 1000-tals m². I Kilsbergen och Latorpsområdet i Närke förekommer haselsprötmossan i ask-, alm-, hägg- eller hasselvegetation i bestånd över 100-tals m².

Uppvuxna granplanteringar hyser ibland arten, ibland även sådana som anlagts på f.d. åker och är praktiskt taget sterila genom ett ymnigt barrtäckte på marken.

Underlaget är mycket skiftande och omfattar mullrik mark, rötter, stubbar och lågor. Den växer upp till knappt meterhögt på block och stambaser. Man finner arten kring och i kalkbrott, på gruvvarp och hyttslag, över ursvallade klapperområden och på åsar, i banvallars grovgrus såväl som i moskärningar och ända ute på torra kalkmarker.

Ovanlig vegetation med ymniga bestånd sågs 1993 på kalkmark vid bäcken NV om Norrtorp i Asker, där

Figur 1. Hasselsprötmossa *Eurhynchium angustirete* i Närke 1978–2003. Inventeringarnas fördelning över landskapet är ännu mycket ojämn.

block och lågor täcktes av mossan och omgavs av kirskaål (*Aegopodium podagraria*) och skavfräken (*Equisetum hyemale*). I en björkbevuxen hagrest vid Joglunda i Hardemo växte den 1993 tillsammans med skogskovall (*Melampyrum sylvaticum*), blåbär (*Vaccinium myrtillus*) och hallon (*Rubus idaeus*).

Ett 10-tal gånger har jag sett spor kapslar på hasselsprötmossa i Närke, men jag saknar närmare kunskap om dess förökning.

Referenser

Opublicerade skrifter

Sjögren E. ms 1984. [Förteckning över mossor funna i Arboga-trakten 1984]. A. Förteckning över områdets arter. B. Artförteckning. Örebro läns Botaniska Sälls kamps samling, OREB.

Herbarier

OREB = Karolinska skolans i Örebro herbarium. Sedan 1999 placerat i en särskild lokal i Örebro på läns museets vindsvåning som ett bihang till Uppsala universitets herbarium.

Litteratur

- Adlerz E. 1907. *Bladmossflora för Sveriges lågland med särskilt avseende på arternas utbredning inom Närke*. Örebro.
- Hartman C. 1875. Berättelse om bryologiska forskningar i Nerike under år 1874. *Öfversikt af Kungliga Svenska Vetenskaps-Akademiens Förhandlingar* 1875:3.
- Koponen T. 1964. *Eurhynchium zetterstedtii* Störmer and *E. striatum* (Hedw.) Schimp. in northwestern Europe. *Annales Botanici Fennici* 1.
- Persson H. 1943. Bryological notes. I. *Svensk Botanisk Tidskrift* 37: 161–168.
- Persson H. & Waldheim S. 1940. Mossfloran i Garphyttans nationalpark. *Kungliga Svenska Vetenskaps-Akademiens skrifter i Naturskydds-ärenden* 38.
- Sjögren E. 1980. Hjälmarsstrandens mossor inom Arboga kommun. *Arboga Naturvårdsförening Meddelande* 1980:3. Arboga.
- Störmer P. 1942. *Eurhynchium Zetterstedtii* spec. nov. and *E. striatum* s.str. in Norway. *Nytt Mag. f. Naturv.* 83. Oslo.
- Söderström L. & Hedenäs L. 1998. Checklista över Sveriges mossor – 1998. *Myrinia* 8: 58–90.
- Waldheim S. 1934. Fyra sydliga *Eurhynchium*-arter i Sverige. *Botaniska Notiser* 1934: 233–244.
- Waldheim S. 1935. Bladmossfloran i några av Närke kalktrakter samt några nya och intressantare bladmossfynd i landskapet. *Botaniska Notiser* 1935: 131–164.

Återinventering av lokaler för några mossor i Sverige – en tillbakablick

Niklas Lönnell, Dirigentvägen 171, 756 54 Uppsala,
Niklas.Lonnell@telia.com

*This is a summary of published attempts to relocate rare
bryophytes at old site to get a picture of their current status.*

Att försöka få en aktuell bild av en arts nuvarande status i landet är inte alltid lätt. En del lovvärda försök har publicerats. Jag tar nedan upp några exempel på arter som studerats.

Anomodon rugelii, mörk baronmossa

Arulf & Jannert (1999) med rättelse (2000) redovisar en ambitiös inventering av *Anomodon rugelii* på platåbergen i Västergötland. Resultatet redovisas sammanfattat i Tabell 1 på nästa sida. Tack vare denna insats hör arten till de mer kända när det gäller populationsstorlek.

Atrichum angustatum, smal sågmossa

Arten eftersöktes av Mossorna Vänner under en exkursion i nordöstra Skåne, det område där det fanns flest äldre fynd av arten, men utan positiva resultat. Se vidare särskild artikel i detta nummer (Lönnell 2004a).

Bryhnia novae-angliae, brynia

Arten eftersöktes på sina kända lokaler och återfanns på 5 lokaler och bedömdes vara sparsam på en, tämligen riklig på en och riklig på tre av dem (Bohlin m.fl. 1980).

Campylopus atrovirens, svart nervmossa

Arten eftersöktes på sina kända lokaler och återfanns på 6 lokaler och bedömdes vara sparsam på fyra och tämligen riklig på två av dem (Bohlin m.fl. 1981).

Dichelyma capillaceum, hårklomossa

Lars Hedenäs och Susanne Godow återbesökte några av artens lokaler. Kristoffer Hylander återbesökte ytterligare lokaler och hittade den på 70 nya lokaler (Hylander 1998, Hylander m.fl. 2004).

Lokalnr	block	träd	kvdn	Kommentar
1	450	få	900	
2	75	3	190	
3	32	1	87	
4	42	-	116	
5	-	-	-	för många att räkna
6	715	-	1550	
7	280	-	940	
8	495	5	1300	
9	0	0	0	kunde ej återfinnas 1998
10	198	-	570	
11	22	-	54	
12	12	-	26	
13	8	-	18	
14	175	9	560	
15	10	-	22	
16	220	-	770	
17	6	-	15	
18	114	1	260	
19	166	2	480	
20	-	-	-	ganska riklig
21	21	-	41	
22	30	-	-	räkning avbruten
23	51	3	220	
24	-	-	-	ej inventerad
25	4	-	16	lokalen är ej färdiginventerad
TOTALT	3126	24	8135	

Tabell 1. Förekomst av *Anomodon rugelii* på de olika lokalerna i Jannert & Arulf (1999)

Hookeria lucens, skirmossa

Arten eftersöktes på sina kända lokaler och återfanns på 11 lokaler och bedömdes vara sparsam på fem, tämligen riklig på tre och riklig på tre av dem. Dessutom hittades den med sporkapslar på sex av lokalerna (Bohlin m.fl. 1977).

Neckera pumila, bokfjädermossa

Arten eftersöktes på 60 av sina kända lokaler och återfanns på 32 lokaler. Sammanlagt fanns arten på 55 trädstammar och fyra block täckande 263 dm². Arten misstänktes ha minskat och försvunnit från vissa lokaler p.g.a. luftföroreningar (Hallingbäck 1989).

Lokalnr	inom yta	cm2	kapslar
1	2x4m	1000	rikligt
2	5x20m	380	rikligt
3	3x4m	400	sparsamt
4	2x2m	320	rikligt
5	2x5m	95	sparsamt
6	flera delpop	135	rikligt
7	1x1m	317	rikligt
8	1x1m	65	sparsamt
9	1x2m	45	tämligen rikligt
10	2x10m	53	rikligt
11	<1m	30	sparsamt
Totalt		2840	

Tabell 2. Förekomst av *Syntrichia (Tortula) princeps* på de olika lokalerna enligt Hedenäs (1993)

***Porella arboris-vitae*, pepparporella**

Arten eftersöktes på de då sex kända lokalerna och återfanns bara på två av dem. På en av lokalerna täckte arten 10 m² (Bohlin m.fl. 1982).

***Pyramidula tetragona*, pyramidmossa**

Arten eftersöktes på några av sina lokaler runt Uppsala, det område där det fanns flest äldre fynd av arten, utan resultat. Se vidare särskild artikel i detta nummer (Lönnell 2004b).

***Syntrichia (Tortula) princeps*, stäppskruvmossa**

I början av 1990-talet besöktes lokaler för *Syntrichia princeps* på Gotland (Hedenäs 1993). Arten hittades på 11 lokaler och resultatet redovisas i tabell 2.

***Ulota coarctata*, päronulota**

Arten eftersöktes på 35 av sina 80 kända lokaler och återfanns på 6 lokaler. Dessutom hittades arten på 9 tidigare ej kända lokaler. Totalt sågs arten på 20 träd (Hallingbäck 1991).

Referenser

- Bohlin A., Gustafsson L. & Hallingbäck T. 1977. Skirmossan, *Hookeria lucens*, i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 71: 273–284.
- Bohlin A., Gustafsson L. & Hallingbäck T. 1980. Mossan *Campylopus atrovirens* i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 74: 123–131.
- Bohlin A., Gustafsson L. & Hallingbäck T. 1981. Mossan *Bryhnia novae-angliae* i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 75: 215–224.
- Bohlin A., Gustafsson L. & Hallingbäck T. 1982. Levermossan *Porella arboris-vitae* i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 76: 31–36.
- Hallingbäck T. 1989. Bokfjädermossan, *Neckera pumila*, en försurningshotad mossa. *Svensk Botanisk Tidskrift* 83: 161–173.
- Hallingbäck T. 1991. Päronulota, *Ulota coarctata*, i Sverige. *Myrinia* 1/2: 11–19.
- Hedenäs L. 1993. *Tortula princeps*, stäppskruvmossa, i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 87: 71–79.
- Hylander K. 1998. Hårklomossa i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 92: 95–111.
- Hylander K., Berglund H. & Weibull H. 2004 (under tryckning). Åtgärdsprogram för bevarande av hårklomossa, *Dichelyma capillaceum*. Naturvårdsverket Rapport.
- Jannert B. & Arulf P.-A. 1999. Mörk baronmossa i Västergötland. *Myrinia* 9: 37–47. Med rättelser i *Myrinia* 10: 17.
- Lönnell N. 2004a. *Atrichum angustatum* – en gäckande mossa i snapphanemarker. *Myrinia* 14:1 (detta nummer)
- Lönnell N. 2004b. På jakt efter *Pyramidula tetragona*. *Myrinia* 14:1 (detta nummer)

Atrichum angustatum – en gäckande mossa i snapphanemarker

Niklas Lönnell, Dirigentvägen 171, 756 54 Uppsala,
Niklas.Lonnell@telia.com

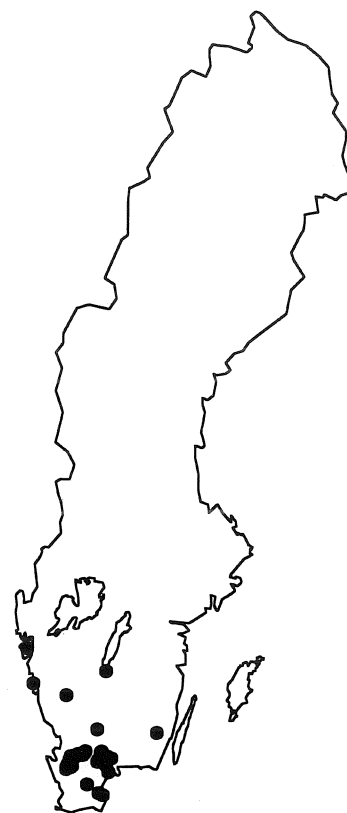
The north-eastern part of Skåne, where Atrichum angustatum occurred in several places before 1950, was revisited during two days in the autumn of 2001. Atrichum tenellum and Atrichum undulatum were found, but unfortunately not the target species Atrichum angustatum. The species was looked for in road verges and gravel pits. Suitable grazed areas were hard to find. None of the participants had any extensive field experience of the species, and identification of small shoots of Atrichum undulatum caused problems in the field. The species should be further searched for in this area and other parts of southern Sweden.

Atrichum angustatum är i Sverige funnen på enstaka lokaler i Blekinge, Bohuslän, Halland, Småland och Västergötland samt på ett flertal lokaler i Skåne. Stig Waldheim står för många av dessa. De flesta fynden är gjorda fram till 1940-talet. Tomas Hallingbäck fann dock arten i Västergötland på 1980-talet, men kunde senare inte återfinna arten på denna lokal. De flesta fynd av *Atrichum angustatum* är gjorda i norra Skåne. Detta gjorde att vi beslöt att förlägga en exkursion till denna trakt. Under två höstdagar (22–23 september) 2001 försökte vi förgäves hitta arten i området.

Atrichum angustatum har som övriga arter i släktet kraftigt tandade bladkanter och långsgående lister på ovansidan av nerven. Bladformen liknar väl snarast den hos *Atrichum undulatum* men bladen skall vara något mindre tvärvågiga. De pålitliga karaktärerna är annars att de långsgående listerna är fler (4–7 lister mot 2–4 (6) hos *A. undulatum*) och högre (6–9 celler höga mot 2–5 hos *A. undulatum*) samt att *A. angustatum* har mindre celler (<20 mm) än *A. undulatum* (>20 mm). Kapseln skall även vara upprätt medan *A. undulatum* skall ha böjd kapsel. Vi kunde

under exkursionen notera att *Atrichum undulatum* varierar en hel del i storlek, hur tvärvågiga bladen är och hur böjd kapseln är.

Den första exkursionsdagen vistades vi väster om Hässleholm. På en kollekt av *Atrichum angustatum* från 1945 anges lokalen av Stig Waldheim som Västra Sönnarslöv, grustag nära kyrkan. Därför började vi dagens exkursion där. I trakterna av Västra Sönnarslöv kyrka letade vi efter

Figur 1. Utbredningen för *Atrichum angustatum* i Sverige.

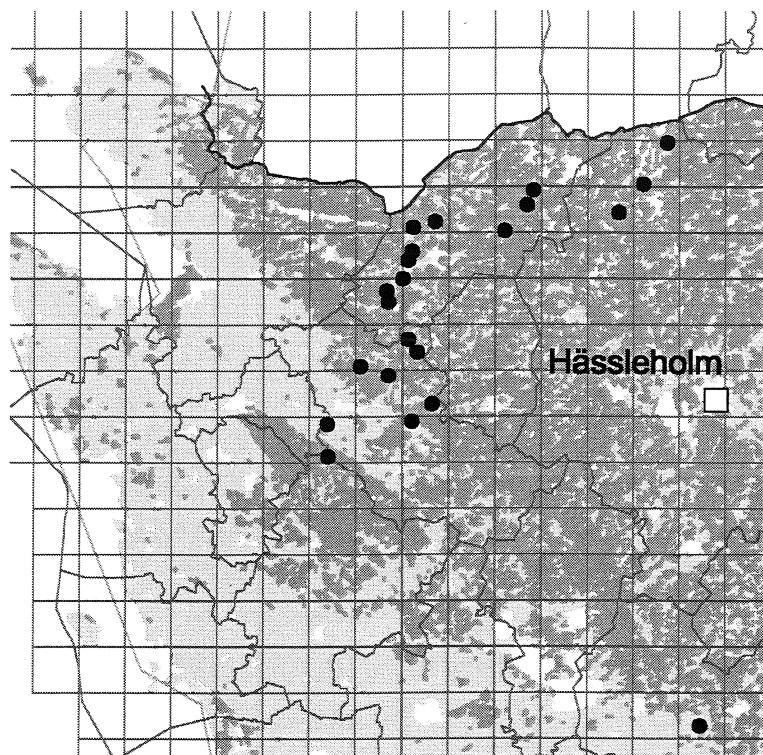
lämpliga miljöer. Vi besökte en betesmark där det fanns några få områden med bar sand. Här var dock mossfloran synnerligen trivial med bl.a. *Ceratodon purpureus*. Efter denna lokal anslöt ytterligare en bil från Lund. Trots att man under morgonen hade fått skaffa fram en ny bil kom de strax efter den första bilen till platsen. Vi gjorde ett försök i ett grustag. Detta var dock aktivt och rationellt skött i industriell skala, vilket gjorde att utbytet blev relativt magert på mossfronten. Jag själv gjorde en utflykt på andra sidan av vägen där grustaget dock var igenplanterat med tallar som vid det här laget hade nått en höjd över 2 meter. För övrigt blev det främst vägkanter och diken som besöktes under resten av dagen. Den andra exkursionsdagen satsade vi på området öster om Hässleholm. Vi hittade tyvärr ingen *Atrichum angustatum* men en del andra mossor som förekommer i denna miljö. *Atrichum tenellum* och *Atrichum undulatum* hittade vi med kapslar. Under en fikapaus fick vi även se en provlayout av Damsholts levermossflora, som numera är tryckt.

Landskapet har säkert ändrats en hel del sedan Waldheim hittade arten på 1940-talet. Arealen betesmarker har säkerligen minskat. Småskaligheten i brukandet har ersatts med mer rationella metoder. Att återbesöka lokaler för arter på bar jord är alltid vansk-

ligt. Därför gäller det att söka på bred front efter lämpliga miljöer i närområdet istället för att stirra sig blind på den exakta lokalangivelsen. En del kan man få fram från kartstudier, men allra effektivast blir det om man har god lokalkännedom. Det hela kompliceras av att arten är lik sina två släktingar, vilket gör att det krävs ingående studier för att identifiera arten. Allt detta kan förklara varför vi inte hittade arten under detta fåfänga försök att återfinna den. Jag vill tacka

alla deltagare för ett stoiskt tålamod under exkursionen.

Det kan dock vara idé att ha denna art i tankarna när man är ute och exkurerar i södra Sverige. Om tyngdpunkten i artens utbredning verkligen ligger i norra Skåne är ju inte lätt att veta. Det stora antalet fynd därifrån kommer ifrån Stig Waldheims gedigna arbete där under 1940-talet (Waldheim 1947). Det finns ju dock enstaka fynd spridda över stora delar av Götaland.

Figur 2. Utbredningen för *Atrichum angustatum* i nordvästra Skåne. Bakgrundskarta: © Lantmäteriverket 1998 Ur GSD - översiktskartan, dnr 507-98-4720

Lokaler för *Atrichum angustatum* i Skåne

Hässleholm kommun

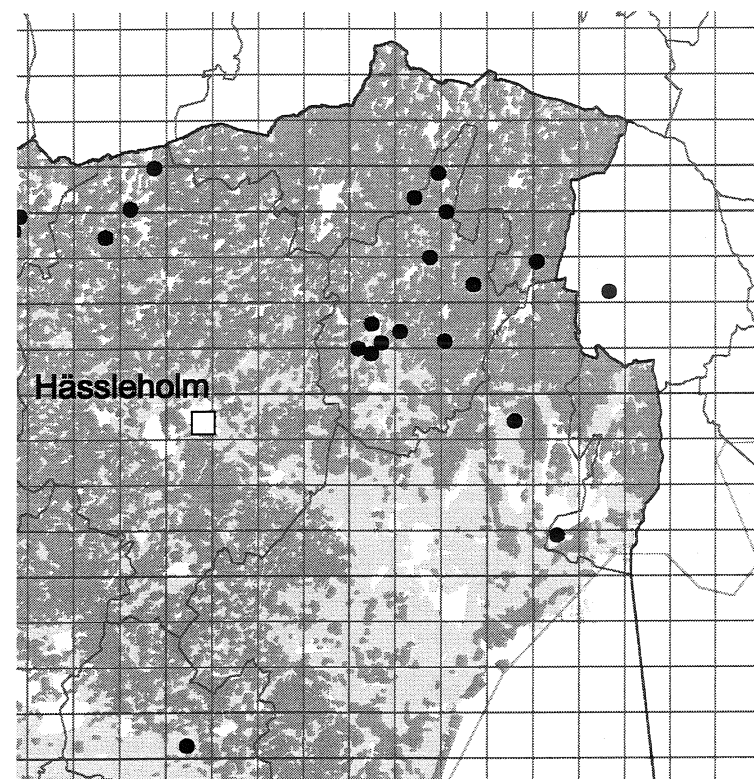
Vittsjö församling, Emmaljunga, 1945 Stig Waldheim
Vittsjö församling, Höjadalen, 1945 Stig Waldheim
Vittsjö församling, Oretorp, 1945 Stig Waldheim

Hörby kommun

Hörby församling, Boarp, 1945 Stig Waldheim

Klippan kommun

Gråmanstorp församling, Vasatorp, 1945 Stig Waldheim
Riseberga församling, Birkarp, 1944 Stig Waldheim
Vedby församling, 500 m NNV om Hylltoftagården, 1944 Stig Waldheim; Återbesökt 2001-09-22 men kunde ej återfinnas
Vedby församling, 500 m O om Norrtofta, 1944 Stig Waldheim; Återbesökt 2001-09-22 men kunde ej återfinnas
Vedby församling, Bjärröd, 1944 Stig Waldheim; Återbesökt 2001-09-22 men kunde ej återfinnas

Figur 3. Utbredning för *Atrichum angustatum* i nordöstra Skåne. Bakgrundskarta: © Lantmäteriverket 1998 Ur GSD - översiktskartan, dnr 507-98-4720

Vedby församling, Istorp, 1944 Stig Waldheim; Återbesökt 2001-09-22 men kunde ej återfinnas
 Västra Sönnarslöv församling, Intill kafé nära Klöva hallar, 1940 G.A. Sjö Dahl
 Västra Sönnarslöv församling, sandtag vid kyrkan, 1945 Stig Waldheim; Återbesökt 2001-09-22 men kunde ej återfinnas

Kristianstad kommun

Oppmanna församling, Trädgårdslund, 1944 Stig Waldheim
 Oppmanna församling, Filkesboda, 1944 Stig Waldheim

Osby kommun

Örkened församling, Rörvik, 1944 Stig Waldheim

Simrishamn kommun

Södra Mellby församling, Gladelund, 1945 Stig Waldheim
 Vitaby församling, Lilla Tostaröd, 1945 Stig Waldheim

Örkelljunga kommun

Rya församling, Eket, 1945 Stig Waldheim
 Rya församling, mellan Sjöna och Ljungaskog, 1945 Stig Waldheim; Sköna återbesökt 2001-09-22 men kunde ej återfinnas
 Rya församling, Mellan yrkeshemmet och Örkelljunga gränsen, 1945 Stig Waldheim
 Rya församling, Sjöna mellan p 130 och 112, 1945 Stig Waldheim
 Skånes-Fagerhult församling, Stjärneholm, 1945 Stig Waldheim
 Örkelljunga församling, Björkhaga, 1945 Stig Waldheim
 Örkelljunga församling, Guddebygget, 1945 Stig Waldheim; Gudebygget Återbesökt 2001-09-22 men kunde ej återfinnas

Örkelljunga församling, Lemmehult, 1945 Stig Waldheim; Återbesökt 2001-09-22 men kunde ej återfinnas

Östra Göinge kommun

Emmislov församling, Säflacka, 1944 Stig Waldheim
 Glimåkra församling, 400 m V om Boalt, 1944 Stig Waldheim
 Glimåkra församling, Kräbbleboda södra, 1944 Stig Waldheim; Återbesökt 2001-09-23 men kunde ej återfinnas
 Glimåkra församling, Nära Brötakulla vid Dalshultsvägen, 1920 John Persson; (=Broddakulla på generalstabskartan?) ligger mellan Sibbhult och Högsma några hundra meter om Snapphane-stenen på Gröna kartan; Återbesökt 2001-09-23 men kunde ej återfinnas
 Glimåkra församling, Svenarp, 1944 Stig Waldheim
 Hjärsås församling, ca 500 m S om "d" i Ängseröd, 1944 Stig Waldheim
 Östra Broby församling, Nöbbelöv, 1920 Olof J Hasslow & John Persson; Återbesökt 2001-09-23 men kunde ej återfinnas
 Östra Broby församling, På igenväxt åker i gränsen mellan Nöbbelöv och Olastorp, 1920 John Persson
 Östra Broby församling, Västraby, 1920 John Persson

Referenser

Waldheim S. 1947.
 Kleinmoosgesellschaften und Bodenverhältnisse in Schonen.
Botaniska Notiser Supplement 1:1.

På jakt efter *Pyramidula tetragona*

Niklas Lönnell, Dirigentvägen 171, 756 54 Uppsala,
 Niklas.Lonnell@telia.com

In the spring of 2002 some old sites for Pyramidula tetragona in the vicinity of Uppsala were revisited. The majority of old findings of the species from the 19th and the early 20th century are from Uppland in the South-eastern part of Sweden (N59°45'–N59°60'; E17°40'–E17°50'). The species was last seen in 1943. Unfortunately the species was not found.

Vårexkursionen 2002 gick till Uppsala. Under fyra dagar (18-21 april) exkurerade vi i trakten med Henrik Weibull som guide. Den första dagen besökte vi Uppsalas omedelbara närhet. En dag var vi vid ett lertag i Vittinge och några lokaler i Torstuna socken. En dag tillbringades i Jumkils socken på lite surare jordar. Den sista dagen inriktades exkursionerna på områden där *Pyramidula tetragona* senast sågs i trakten.

De flesta fynd av *Pyramidula tetragona* från 1845 och framåt är gjorda rätt nära de centrala delarna av Uppsala. Delar av detta område är nu bebyggt och landskapet har även på andra sätt säkerligen förändrats mycket sedan arten hittades där. Vi bestämde oss därför att inrikta sökandet en bit utanför staden i några av de områden där arten hittats.

Först åkte vi till trakterna av Lövsta i Funbo socken. Här fanns en trevlig beteshage med block där det växte rikligt med *Grimmia laevigata*. På bara fläckar med bl.a. nagelört hittades även *Tortula modica* (*Pottia intermedia*). Denna art växte även i åkerkanten, bl.a. på block med bar lera på. Någon *Pyramidula tetragona* hittades dock inte trots idogt letande. Det kan konstateras att det var mycket små ytor som kunde betraktas som lämpliga för arten.

Vi styrde sedan kosan mot Gamla Uppsala socken. Där finns en av de mer noggrant angivna lokalerna: Ekeby, ONO-ut vid Ärentuna-gränsen, gammal klövervall 1937 Björkman (Krusenstjerna 1945). Här hade vi tur att det var en stubbåker nära Ekeby så det gick att komma ut till de åkerholmar som fanns mot

Ärentunagränsen. I åkern fanns inte något anmärkningsvärt. I kanten av åkerholmarna fanns dock *Weissia longifolia*, *Tortula modica* och *Pterygoneuron ovatum* i små mängder. På andra sidan ån blev underlaget mer sandigt och de som gick på denna sida fick njuta av blommande backsippor. Som sammanfattning kan man konstatera att det finns till viss del lämpliga miljöer som troligen skulle kunna hysa *Pyramidula tetragona*. Dessa är främst belägna i åkerholmarnas kanter. Tyvärr kunde dock inte arten hittas här.

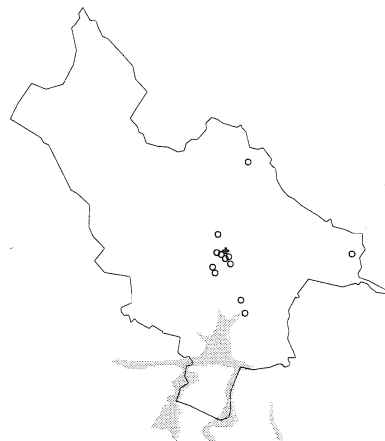
Som avslutning tog vissa av oss en tur ned till betade strandängar vid Fyrisån nära Pustnäs. Här kunde vi beskåda en släkting till *Pyramidula tetragona*, nämligen *Physcomitrium pyriforme* i stort antal.

Lokaler för *Pyramidula tetragona* i Uppsalatrakten som utgjorde grunden för vilka områden som besöktes.

Funbo s:n; Löfstahagen 1913, S. Arnell (UPS) (Krusenstjerna 1945)
Gamla Uppsala s:n; Ekeby, ONO-ut vid Ärentuna-gränsen, gammal klövervall 1937 Björkman (Krusenstjerna 1945)
För övriga lokaler se Lönnell (2002).

Referenser

- Krusenstjerna E.v. 1945.
Bladmossvegetation och bladmossflora i Uppsalatrakten. Acta Phytogeographica Suecica 19.
Lönnell N. 2002. *Pyramidula tetragona* – akrokarpernas Greta Garbo. Myrinia 12: 41–50.

Figur 1. Utbredningen för *Pyramidula tetragona* i Uppsalatrakten. Uppsalatrakten avgränsas enligt Krusenstjerna (1945). Gränserna är ungefärliga och små avvikelser kan förekomma. Observera att de flesta lokaler är relativt diffusa.

Bland skuror, raviner och lövskogar i Eksjö kommun – Mossornas Vänners höstexkursion till Småländska höglandet 2003

Uno Björkman, Ånhult 1, 571 91 Nässjö. Tel. 0380-720 67, E-post: uno.bjorkman@telia.com

This is a report from the excursion with Mossornas Vänner to the Småland Uplands in October 2003. Three sites were visited: Skrålehie, Hackareviken, and Stora Grönlid/Korpaberget. In total, the excursion members found 154 bryophyte species, among which ten are red-listed in Sweden.

Mossornas Vänners höstexkursion den 11-12 oktober 2003 anordnades av mossentusiaster från Nässjö kommun. Per Wilhelmsson svarade för samordning och inkvartering, Per Wilhelmsson och Uno Björkman för val av exkursionslokaler. Samlingspunkt var Lövhult, ett välkänt friluftsområde 3,5 km öster om Nässjö stad, där flera av deltagarna inkvarterades på vandrarhem.

Den första exkursionsdagen ägnades åt ett återbesök i Skrålehie, en s. k. skura (klyfta i bergrunden) i Hults socken belägen ca 3 km NV om Bruzaholm. Från denna lokal föreligger ett flertal äldre mossuppgifter (Tolf 1886). Samma dag besöktes också Hackareviken, en lokal bestående av en mosaik av lövskog och

gamla igenväxta odlingsmarker. Denna lokal är belägen i Höreda socken ca 10 km SV om Eksjö. Den andra dagen ägnades i huvudsak åt ett besök på förkastningsbranterna vid Stora Grönlid, belägna ca 9 km Ö om Nässjö. Även denna lokal är belägen i Höreda socken. Totalt noterades 154 mossarter på de besökta lokalerna. Av dessa arter är 10 rödlistade (7 NT, 3 VU), 12 lokalt ovanliga och 14 lokalt mindre vanliga.

Historiska uppgifter

Det föreligger ett flertal litteraturuppgifter om mossor på det Småländska höglandet från senare delen av 1800-talet. Många välkända bryologer verkar ha besökt området under denna

tid, och några bodde till och med tidvis i trakten. Detta resulterade givetvis i många notiser och uppsatser i dåtidens botaniska tidskrifter (t.ex. Zetterstedt 1869; Scheutz 1870; Arnell 1886; Tolf 1886). Hampus Wilhelm Arnell redovisade t.ex. år 1886 en imponerande artlista från Barkeryds socken, där han varit bosatt under sommarmånaderna 1884-85 (Arnell 1886). Samma år publicerade också Robert Tolf en artikel med titeln "Några småländska mosslokaler" (Tolf 1886). I denna refererar Tolf i huvudsak till ett antal undersökta lokaler inom nuvarande Eksjö kommun, och särskilt framhåller han "traktens skuror med dess yppiga mossvegetation". Några år senare publicerades också den första heltäckande småländska mossfloran (Tolf 1891), vilken till stor del byggde vidare på tidigare arbeten av bl.a. N. J. Scheutz (Scheutz 1870). I utgåvan av "Smålands mossflora" refererar Tolf till uppgifter från flera kända botanister såsom Elias Fries ("mykologins fader"), J. E. Zetterstedt, prof. S. Berggren, Lund, dr A. Grönvall, Malmö, dr K. F. Dusén, Kalmar, dr C. U. Montelin, Växjö, ing. P. Dusén, Södra Vi, fil. kand. E. Nyman, Linköping, samt stationsskrivare A. Arvén, Jönköping.

Robert Tolf och Albert Engström

Många bryologer har ägnat stort intresse åt mossfloran i höglandets skuror. Detta beror antagligen på de speciella förhållanden som råder i skurorna, där den höga luftfuktigheten men också örördheten är mycket gynnsam för kryptogamer. Därför har skurorna alltid varit intressanta exkursionsmål när man velat finna ovanliga mossarter. Även Robert Tolf visade stort intresse för skurorna, och när det gäller honom är det kanske inte så konstigt eftersom han var bosatt i deras närhet, nämligen i stationssamhället Ingatorp öster om Eksjö.

Den begåvade och mångsidige färgaren, botanisten, skalden och målaren Robert Tolf föddes i Svenarum den 12 december 1849. Den unge Robert hade läshuvud och påbörjade studier vid läroverket i Växjö. Av okänd anledning avslutade han emellertid dessa och blev lärling hos sin släkting, färgaren Runstedt i Vrigstad. År 1880 var han färdig att bli sin egen i Ingatorps socken. Han hade stor passion för botanik och ägnade därför sin fritid åt botaniska studier i omgivningarna. Albert Engströms far hade sedan några år tillbaka tjänstgjort som stationsinspektör vid järnvägsstationen i Hult, några mil norr om Inga-

torp. Sonen Albert blev god vän med Robert, och tillsammans utforskade de några av de mer kända skurorna i området, bland annat Skrålehie, Hässlåsa damm och Skurugata. Det var t.ex. Robert Tolf och Albert Engström som i Skurugata hittade den underbara "skogsfruns blomma", *Epipogium aphyllum* (Karlén 1965). Tyvärr har skogsfrun aldrig återfunnits vid Skurugata.

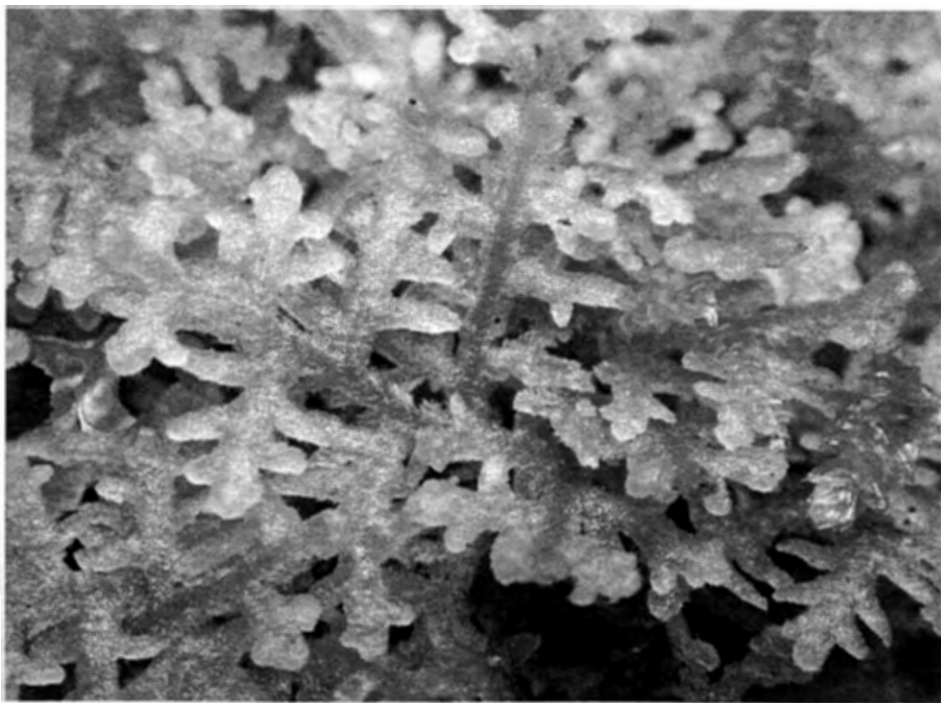
Skrålehie (dag 1)

Första anhalten under exkursionsdagarna blev Skrålehie. Robert Tolf skriver i Botaniska Notiser 1886: "allmogen giva dessa skuror karaktäristiska namn med tillmälen såsom illhie" (illhie betyder ungefär otillgänglig, obrukbar mark). Att bygdens dåtida folk inte hade särskilt mycket till övers för Skrålehie kan man lätt förstå, inte nog med att själva skuran var svårtillgänglig, bekväma vägar fram till lokalen existerade heller inte. Vi kunde däremot enkelt köra våra bilar från Bruzaholm genom skogen nästan ända fram till skuran.

Skrålehie är en kilometerlång förkastningsspricka, på några ställen är den 10-15 meter djup med lodräta väggar. I botten av skuran rinner Stuve-rydsbäcken, här och var helt dold under nedfallna block. Berggrunden

består av yngre ögonförande granit och granodiorit med inslag av diabas. På höjderna väster om skuran dominerar tallskog av lavrik typ. Där finns också ett par källkärr med mattor av *Trichocolea tomentella*. Såväl temperaturen som luftfuktigheten är mycket stabil i skuran och därför är förhållandena gynnsamma för kryptogamer. Av lavararter gjordes oväntat ett fynd av *Nephroma arcticum* och *Placynthium nigrum*. På block i bäcken fanns fina bestånd av *Ctenidium molluscum*, på lodytor *Tortella tortuosa*, invid bäcken ymnigt med *Trichocolea tomentella* och *Campylium stellatum*, arter som tyder på basiska förhållanden. På lodytor noterades förutom svällande tuvor av *Amphidium mougeotii* också arter som *Bartramia pomiformis*, *Grimmia torquata* och *Anastrophyllum minutum*. På multnat trä noterades *Cephalozia catenulata*. På en upptrampad stig fanns flera bestånd av den starkt oceaniska *Dicranodontium denuatum*. Således noterades såväl kalkälskande, kalkskyende som oceaniska arter (Hallingbäck & Holmåsen 1985).

På lågor och multnat trä fanns kontinuitetsarter (Hallingbäck 1991), som *Anastrophyllum hellerianum*, *A. michauxii* och *Lophozia incisa*. Förutom stor dominans på block av *Dicranum* och *Polytrichum* noterades

Figur 1 *Trichocolea tomentella* förekom ymnigt i Skråle hie.
Fotograf: Niklas Lönnell

Bazzania trilobata, *Hylocomiastrum umbratum*, *Rhytidiadelphus subpinnatus*, *Tritomaria exsecta*, *Hypnum imponens* och *Scapania scandica*. På lodytor konstaterades såväl *Neckera crispa* som *N. complanata* och *Homalothecium sericeum*. På träd förekom *Homalia trichomanoides*, *Ulotia crispa* och *Isothecium alopecuroides*. Vid källkärr och översilningsytor fanns arter som *Plagiomnium elatum*, *P. medium*, *Rhizomnium pseudopunctatum*, *Riccardia multifida*, *Sphagnum teres* och *S. warnstorffii*.

Några arter eftersöktes förgäves såsom *Loeskeobryum brevirostre*, *Scapania apiculata*, *Calypogeia suecica* och *Lophozia ascendens*. Återfynd gjordes av den relativt ovanliga *Bartramia halleriana*. Ett något udda inslag utgjorde en kraftig *Thamnobryum alopecurum*, även beskriven av Tolf (1886) som "mycket kraftig, svällande, glänsande gulgrön art – form *smolandicum*" (Jensen 1939).

Hackareviken (dag 1)

Denna lokal är en östsluttande lövklädd hagmark med lundartad flora. De högre partierna består av blockrik fastmark, de lägre av översilade källkärr. Lokalen har ett intressant trädskikt med bl.a. ask, alm, lönn och lind. I fuktiga partier finns klibbal. Buskskikt är tätt och domineras av hassel. Flera hamlade askar finns kvar från den gamla ängsepoken. Almesåkraformationens basiska bergarter gynnar floran.

I de fuktiga partierna noterades *Philonotis fontana*, *Brachythecium rivulare*, *Dicranum bonjeanii* samt ymnigt med *Calliergonella cuspidata* och *Climacium dendroides*. På klibbalsocklar upptäcktes och förevisade den sällsynta *Plagiothecium latebricola* jämte den mera vanliga *P. succulentum*. På block fanns rikligt av *Porella cordaeana*, *Scapania undulata*, *S. nemorea* och *Thuidium philibertii*. Det gjordes också överraskande fynd av några *Anomodon*-arter. På hamlade askar noterades *A. longifolius*, på grönstensblock *A. rugelii*. Fyndet av *Anomodon rugelii* innebär att detta är andra nu kända lokalen i Småland för denna i Sverige mycket sällsynta art. Den har tidigare endast blivit funnen i Huskvarnabergen och hittades där i slutet av 1800-talet, men har trots

eftersökningar inte kunnat återfinnas. Ett vanligare inslag på träd var *Homalia trichomanoides*, *Homalothecium sericeum*, *Antitrichia curtipendula* och *Isothecium alopecuroides*. På en låga noterades även *Buxbaumia viridis* och *Lophozia ascendens*.

Stora Grönlid med Korpaberget (dag 2)

Korpaberget och Grönlidkullen är två markanta höjder inom Almesåkraformationens höjdplatå. Öster om höjderna finns förkastningsbranter med lodräta väggar, nedom vidtar utbredda rasbranter. Mot det lägre planet, d.v.s. österut mot Vixensjöarna, är nivåskillnaden 75-100 meter. Berggrunden består i huvudsak av diabas. Den basiska bergarten, hög luftfuktighet och läförhållanden för sydvästvindar gynnar märkbart kryptogamfloran. Trädskiktet består av grova granar och ädla lövträd som ek, alm, ask, lind och lönn. I buskskiktet dominerar hassel. Fältskiktet är ställvis lundartat med inslag av bl.a. blåsipppa, underviol (*Viola mirabilis*) och stinksyska. Andelen ved under nedbrytning är markant hög. Lavfloran är rik: *Lobaria pulmonaria*, *Collema subnigrescens* och *Peltigera*-arter är karaktäristiska inslag.

Exkursionen avgränsades helt till lodytor och branter. På ved och stubbar noterades *Anastrophium hellerianum*, *Buxbaumia viridis* och *Herzogiella seligeri*. Trädstammar och lågor var alldeles draperade av *Antitrichia curtipendula* och *Isothecium alopecuroides* samt sparsamt med *Zygodon rupestris*. På grenar fanns åtskilliga buketter av *Ulota crispa* och *Orthotrichum affine*. På stenar och block trängdes arter som *Eurhynchium angustirete*, *Taxiphyllum wisgrillii*, *Rhytidia-delphus loreus*, *R. subpinnatus*, *R. triquetrus*, *Brachythecium rutabulum* och *Hylocomiastrum umbratum*. Naturligtvis fanns det även stor mängd av *Plagiomnium affine*, *P. cuspidatum*, *P. undulatum*, *Hylocomium splendens*, *Hypnum cupressiforme*, *Pleurozium schreberi* och *Plagiochila porelloides*. Lodytorna var sparsamt beklädda med arter som *Amphidium mougeotii*, *Homalothecium sericeum* och *Anomodon attenuatus*. Sparsamt förekom även *Brachythecium glareosum*, *Mnium stellare*, *Lejeunea cavifolia* och *Lophozia ventricosa*. I skuggade klippsprång noterades *Neckera crispa* och *N. complanata*, samt en för Götaland sällsynt art, den nordliga *Amphidium lapponicum*.

Stort tack till Tomas Hallingbäck och alla exkursionsdeltagare, inte minst

till Nässjö mossentusiaster som samordnade det hela. Leif Björkman tackas för sammanställning av äldre lokaluppgifter för mossor i Eksjö kommun.

Referenser

- Arnell H.W. 1886. Bryologiska notiser från det smäländska höglandet. Botaniska Notiser 1886: 123–129.
- Björkman U. 1996. Mossor vid Hesselåsa damm. Parnassia 1996, Häfte 3.
- Hallingbäck T. 1991. Mossor som indikerar skyddsvärd skog. Svensk Botanisk Tidskrift 85, 321–332.
- Hallingbäck T. & Holmåsen I. 1985. Mossor – en fälthandbok. 2:a upplagan. Interpublishing, Stockholm.
- Jensen C. 1939. Skandinaviens Bladmossflora. Ejnar Munksgaard, Köpenhamn.
- Karlén E. 1965. Albert Engströms Hult. Eifels Boktryckeri Eksjö, 49–50.
- Scheutz N.J. 1870. Iakttagelser rörande Smålands mossflora. Översigt af Kongliga Vetenskaps-Akademiens Förhandlingar 1870. N:o 2.
- Tolf R. 1886. Några smäländska mosslokaler. Botaniska Notiser 1886: 50–55.
- Tolf R. 1891. Översigt af Smålands mossflora. Bihang till Kungliga Svenska Vetenskaps-Akademiens Handlingar, Band 16, Afd. III, N:o 9.
- Wilhelmsson J., Wilhelmsson P. & Björkman U. 1987. Grönlidkullen, Korpaberget. Inventering av flora och fauna. Opublicerat manuskript.
- Zetterstedt J.E. 1867. Om vegetationen i de högländaste trakterna af Småland. Kongliga Svenska Vetenskaps-Akademiens Handlingar, Band 6, N:o 2.

Vitmossor – ett hopplöst folkbildningsprojekt

Nils Cronberg, Avdelningen för växtekologi och systematik, Ekologiska institutionen, Lunds Universitet, Ekologihuset, 223 62 Lund

The suggestion to change the Swedish vernacular name of the species belonging to the genus Sphagnum from vitmossor (=white-mosses) to torvmossor (=peatmosses) is put forward.

Vitmossa, Grönmossa, Spansk moss – 10 kr påsen

Enligt en skylt utanför den lokala s.k. floristen (blomsterhandlaren) i Dalby. Det är förstås bara grönmossa (i form av cypressfläta, *Hypnum cupressiforme*) som är en moss. Vitmossa är som alltid i sådana här sammanhang någon renlav (*Cladina*). Spansk moss är ett vedertaget namn på en växt (*Tillandsia usneoides*) som tillhör ananasfamiljen Bromeliaceae. Den växer som epifyt i tropiska och subtropiska områden och artpitetet (*usneoides*) informerar oss om att den påminner om en skägglav (*Usnea*) till växtsättet.

Ett annat exempel från filmen om Ronja Rövardotter: En vildhäst har blivit skadad. Ronja försöker att läka såret genom att göra ett förband med "vitmossa". I filmen syns det tydligt

att hon använder renlavar. Det är ju möjligt att Astrid Lindgren faktiskt korrekt kände till användningen av vitmossa som förbandsmaterial. I Tage Danielssons filmatisering blir det i varje fall fel...

Användningen av vitmossa som beteckning för renlavar är dessvärre djupt rotad. Det finns föga hopp om förändring. Efter lärarhögskolornas sammanbrott med avseende på utbildning i floristik (och faunistik) är ofta inte ens biologi- eller naturkunskapslärare i stånd att reda ut begreppen. Folkbildningsprojektet att försöka lära den måttligt intresserade allmänheten att vitmossor är mossor hörande till släktet *Sphagnum* är dömt att misslyckas.

Som forskare med *Sphagnum* som specialintresse har jag efter hand resignerat... Ibland försöker jag ambitiöst att berätta om min forskning

för folk med vaga botaniska insikter. Detta har lärt mig att det är lönlöst att först berätta att jag arbetar med vitmossor eftersom jag i nästa andetag tvingas reda ut skillnaden mellan en vitmossa och en renlav. Sedan brukar intresset ta slut eller samtalet ledas in på fel vägar. För att undvika problemet brukar jag istället säga att jag arbetar med torvbildande mossor på myrar.

Jag tycker att tiden är mogen att överge vitmossor som namn på arter av släktet *Sphagnum*. Det finns flera goda skäl att istället kalla dessa arter **torvmossor**.

1. Vitmossor kan i växande tillstånd anta nästan alla regnbågens färger utom vitt och möjligen blått. Vitaktiga är de bara som intorkade och mer eller mindre döda. Namnet vitmossa är därför missvisande.

2. Motsvarande namn används i Norge (torvmose), Danmark (tørvemosser) och Tyskland (Torfmoose).

3. Namnet torvmossa talar om något väsentligt om dessa mossor, att de är torvbildande. De flesta (till och med s.k. florister – blomsterhandlare) associerar torv med torvmull och vet vad den kan användas till. Andra associerar till mosslik och/eller Skotsk Whisky som ju i väsentlig utsträck-

ning består av rester efter *Sphagnum*-arter. Många vet också att torven bildas på myrar.

4. Det går att byta ut vit- mot torv- och behålla resten av namnkonstruktionerna. Man undviker idag förekommande motsägelsefulla och bisarra namnkonstruktioner av typ rostvitmossa, rubinvitmossa eller (ännu värre) röd glansvitmossa och sotvitmossa.

5. Ett namnbyte skulle vara ganska enkelt. Torvbildning som fenomen är så starkt sammankopplat med *Sphagnum*-arter att även den måttligt botaniskt bevandrade personen kan acceptera och förstå namnbytet.

6. Växtsamhällen dominerade av *Sphagnum*-arter är ekologiskt betydelsefulla och täcker stora arealer, inte minst i vårt land. Det är därför inte oviktigt att större delen av befolkningen inklusive politiker och andra beslutsfattare missuppfattar information i t.ex. naturvårdssammanhang.

Låt oss därför göra slag i saken! Låt oss förpassa beteckningen vitmossor till gravkransarnas kyrkogårdar och modelljärnvägarnas illusoriska trädlandskap! Låt vitmossor bli lichenologernas huvudvärk!

Torvmossor åt folket!

Mossfloror till salu!

Illustrated Moss Flora of Fennoscandia

Hepaticae sid. 1–314 av Sigfrid Arnell och *Musci* sid. 1–800 av Elsa Nyholm. Allt i ett kraftigt biblioteksband, säljes för 700:- av Ingmar Holmåsén 0157-440 32.

Ny litteratur

Lars Hedenäs, Naturhistoriska Riksmuseet, Kryptogambotantik,
Box 50007, 104 05 Stockholm, lars.hedenas@nrm.se

Recent issues of the exchange journal Meylania is briefly presented.

Utbytestidskriften Meylania

Nummer 27 (2003). Förutom en del föreningsangelägenheter, berättas här om första fyndet av *Cryphaea heteromalla* i kantonen Genève. En artikel handlar om *Octodicerias fontanum* i Schweiz, både om en lokal som förstörts och om en ny lokal. Följearter till *Sphagnum fimbriatum* behandlas i en tredje mossartikel och i en fjärde tas en del taxa beskrivna av Jules Amann upp till behandling. Som vanligt finns även några artiklar om lavar.

Nummer 28 (2003). Detta nummer består av endast en artikel: Hedenäs L. 2003. The European species of the *Calliergon-Scorpidium-Drepanocladus* complex, including some related or similar species. *Meylania* 28: 1–116. (ISSN 1018-8142). Detta är en ny, rejält utvidgad och kompletterad upplaga av "Field and microscope keys to the Fennoscandian

species of the *Calliergon-Scorpidium-Drepanocladus* complex, including some related or similar species".

Förutom *Calliergon-Scorpidium-Drepanocladus* komplexet ingår släktena *Breidleria*, *Calliergonella*, *Campylium*, *Campyliadelphus*, *Cratoneuron* och *Palustriella*. Den gamla nyckeln finns numera inte längre att köpa, medan den nya kan beställas från: Bruno Bagutti, Talstrasse 9, CH-3122 Kehrsatz, Schweiz (e-post: bruno-bagutti-kehrsat@bluewin.ch). Priset är 15:00 Euro plus porto om 2:70 Euro.

Aktuella aktiviteter

På denna plats listar vi kommande händelser som kan vara av intresse för mossintresserade. För eventuella förändringar hänvisas till respektive kontaktperson eller till föreningens hemsida: <http://www.sbf.c.se/MV/>.

Nationella exkursioner

Höstexkursion till Värmland 4-5 september 2004

Nu är det snart dags för föreningens årliga höstexkursion och denna gång kommer vi att besöka sydvästra Värmland. Bor gör vi på något vandrarhem i trakten. **Anmäl er senast 15 augusti** till: Jörgen Rudolphi (OBS, nytt namn!), 070-656 32 99, Jorgen.Rudolphi@nvb.slu.se. Meddela hur du tänker ta dig till exkursionen, när du anländer och om du behöver övernattnig. Om du har bil ange hur många lediga platser du har för transporter under exkursionsdagarna.

Lästips:

Arnell H.W. & Jensen C. 1922. En bryologisk utflykt till Värmland. *Svensk Botanisk Tidskrift* 16: 341–355.

Ekman S. 1983. Mossornas Vänners exkursion till Värmland 17-18 september 1983. *Mossornas Vänner* 19: 16–17.

Fransson S. 1972. Myrvegetationen i sydvästra Värmland. *Acta Phytogeographica Suecica* 57.

Fransson S. 1988. Om *Cnestrum alpestre* och *C. schisti*, myggmossor, i Värmland. *Svensk Botanisk Tidskrift* 82: 229–235

Fransson S. 2003. Bryophyte vegetation on cliffs and screes in Western Värmland, Sweden. *Acta Phytogeographica Suecica* 86.

Mossornas Vänner försäljning

Lösnummer av Myrinia och Mossornas Vänner (Myrinias föregångare)

Kostar 15 kr/ex. Portokostnad: 1-3 ex 10 kr, 4-10 ex 20 kr och för fler än 10 ex 30 kr.

I *Mossornas Vänner*: Följande nummer finns i lager: 2, 5, 6, 8-9, 12, 16, 21-24, 28-29, 30:1-30:2, 31:2, 34:1. Följande nummer är slut: 1, 3, 4, 7, 10-11, 13-15, 17-20, 25-27, 29 suppl., 31:1, 32:1-32:2, 33:1-33:2. I *Myrinia*: Följande nummer finns i lager: 1(1/2), 3(1)-3(2), 4(2), 5(1)-5(2), 6(1)-6(2), 7(1)-7(2), 8(1)-8(2), 9(2), 11(1)-11(2), 12(1)-12(4). Följande nummer är slut: 2(1)-2(2), 4(1), 9(1), 10(1)-10(2).

Mikroskoperingsutrustning

- Objektglas (50 st / förpackning) 50 kr
- Objektglas (1 st) med fördjupning 40 kr
- Pincett (med ytterst fin speis) 230 kr
- Skalpell 460 kr
- Täckglas (100 st./förp) 50 kr

Övriga skrifter

- Preliminary distribution maps of bryophytes in Northwestern Europe. Vol. 1. Hepaticae and Anthocerotae (second ed.). 50 kr

- Preliminary distribution maps of bryophytes in Northwestern Europe. Vol. 2. Musci (A-I). 50 kr
- Preliminary distribution maps of bryophytes in Northwestern Europe. Vol. 3. Musci (J-Z). 50 kr
- Vitmossor i Norden (1995), 124 sidor. 95 kr
- Sotenäsets mossor (1998), Sven Bergqvist & Evastina Blomgren, 80 sidor. 140 kr

Försäljningsvillkor

Alla priser är inklusive portokostnader utom det som anges för "Myrinia" och "Mossornas vänner" ovan. Gör din beställning genom att sätta in rätt belopp på Mossornas Vänner postgirokonto 13 37 88-0. Om du vill göra större beställningar eller undrar över något så ta kontakt med föreningens försäljningsansvarige: Henry Åkerström, Västgötaresan 46, 2 tr, 757 54 Uppsala, 018-42 21 63 / 018-16 38 43, henry.akerstrom@telia.com

OBS: Till alla inbetalningar utanför Sverige tillkommer en extra kostnad på 50 kr för att täcka de höga avgifterna som postverket tar för utlandsgirering.

MYRINIAS redaktion och instruktioner till författare

Henrik Weibull, Torstuna Hyvlinge, SE-740 83 Fjärdhundra, tel 0171-41 22 50, h.weibull@telia.com

Niklas Lönnell, Dirigentvägen 171, SE-756 54 Uppsala, 070-5745796, niklas.lonnell@telia.com

Conny Jacobson, Ronnebyvägen 15, SE-121 52 Johanneshov, 070-620 47 03, coja@swipnet.se

Instruktion till författare

Vi accepterar manuskript skrivna på dator eller skrivmaskin. Eftersom det redaktionella arbetet underlättas betydligt om vi får manuskripten via dator vill vi gärna att den som har tillgång till dator använder denna möjlighet. Manuskript digitalt: kontakta Henrik Weibull innan du skickar över något digitalt material. Skicka inte stora filer (över 500 kB) med e-post utan att ha fått klartecken först. Vi kan ta emot bl.a. filformaten RTF (Rich Text Format) och Microsoft Word. Om du inte har möjlighet att använda e-post kan vi ta emot bl.a. 3,5" disketter för PC, CD-R och CD-RW (max 700 MB). Om du kontaktar oss via e-post räkna inte med att din epost kommit fram förrän du fått en bekräftelse från oss. Manuskript på

papper: Skriv på vitt A4-papper med 2,5 cm marginaler runt om. Skicka in två papperskopior av manuskriptet till Henrik Weibull.

Börja alltid manuskriptet med titeln på artikeln, följt av namn och adress på författaren/författarna. I slutet på artikeln ska eventuell citerad litteratur samlas under rubriken "Referenser". Här ska endast finnas sådan litteratur som nämns i artikeln och omvänt ska all litteratur som nämns finnas med. Figurer (d.v.s. teckningar, kartor och foton) numreras 1, 2, 3, etc. Figurtexter skrivs på separat sida i slutet. Tabeller numreras på samma sätt och placeras alla i slutet. Har du några frågor är du välkommen att höra av dig till redaktionen. Om du så vill kan redaktionen skriva en kort sammanfattning på engelska. Använd inga formateringar (fet, kursiv m.m.) eller andra finesser i ordbehandlingsprogrammet om du skriver på dator. Inkludera helst förslag till illustrationer med ditt alster. Vi förbehåller oss rätten att publicera inkomna manus via internet.

MYRINIA utges 2 gånger om året. Alla manuskript skickas till Henrik Weibull (adress ovan).